

JAPONYA'DA KAMU YÖNETİMİ VE JAPON SİYASAL KÜLTÜRÜNÜN ÖZGÜN YANLARI PUBLIC ADMINISTRATION IN JAPAN AND ORIGINAL SIDES OF THE JAPANESE POLITICAL CULTURE

Merve BALCIOĞLU*

Öz

Japonya her zaman egzantrik ve ilgi çekici bir ülke olmuştur. Japon modernleşmesi akademide oldukça sıklıkla araştırılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Japonya özgün bir coğrafi konuma sahiptir. Çin etkisinden azade değildir ancak tamamen Çin kültürüne angaje olacak kadar da Çin'e yakın değildir. Bu şartlar özgün Japon kültürünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Japonya'nın bu özgün kültürel yapısı hem ekonomisine hem de yönetim kültürüne doğrudan yansımaktadır. Karşılaştırmalı yönetsel ve kültürel çalışmalarda bu yapının incelenmesi oldukça önemlidir. Çok sayıda adadan oluşan ve köklü bir feodal geleneğe sahip olan Japonya'da modernleşme, Meiji döneminden başlatılmaktadır. Devletin merkezileşmesi de aynı döneme rastlamaktadır. Bu çalışmada Japon kamu yönetimi yapısı ve Japon siyasal kültürünün özgün yanları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Japon Kamu Yönetimi, Japon Siyasal Kültürü, Meiji, Japon Modernleşmesi.

Abstract

Japan has always been an eccentric and interesting country. Japanese modernization is a subject that is often searched in the academy. Japan has also a unique geographical location. It is not free from the influence of China, but it is not as close to China as it is entirely engaged in Chinese culture. These conditions led to the emergence of original Japanese cultures. This unique cultural structure of Japan is directly reflected in both its economy and management culture. In comparative administrative and cultural studies, it is very important to examine this structure. In Japan, which is composed of a large number of islands and has a long-established feudal tradition, modernization is started in the Meiji period. The centralization of the state also coincides the same historic period. In this study, the original aspects of Japanese public administration structure and Japanese political culture will be tried to be revealed.

Keywords: Japan, Japan Public Administration, Japan Political Culture, Meiji, Japanese Modernisation.

GİRİŞ

Tarih; özne, yapı ve konjonktür üçlüsündeki değişimler ile ilerlemektedir. Tarihin ilerleyişinde bu üçlüden hangisinde daha yüksek bir pay görüldüğü yahut görülmesi gerektiği sosyal bilimlerde temel tartışma noktalarından bir tanesidir. Devlet mefhumu da insanlık tarihi boyunca ortaya çıkan önemli yapılardan birisi ola gelmiştir. Weberyen açıdan "bir toprak parçasında meşru şiddet kullanma tekeli elinde bulunduran güç" şeklinde tanımlanan devlet, farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda değişik görünüm arz edebilmektedir.

Bu çalışma Türkiye coğrafyasına uzak bir bölge olan Uzakdoğu'nun önemli aktörlerinden Japonya'yı ve Japon Devleti'ni, onun kamu yönetimi yapısı ve siyasal kültürünün özgün yanlarını ele almak amacıyla yapılmıştır. Bir devletin ele alınması demek sadece hükümet sisteminin ve yasama-yürütme organının incelenmesi demek değildir. Toplumun karakteristik yapısı da devlet organlarına sinmiş vaziyettir. Bu nedenle yapısal olarak aynı sistem ile işleyen devletler dahi siyasal ve toplumsal kültürdeki çeşitlilikler sebebiyle daha derinlemesine incelendiğinde büyük farklılıklar arz edebilmektedir. Japonya İmparatorluğu incelenirken de mümkün mertebe Japon Milleti'nin kültürel özellikleri ve bu özelliklerinin siyasal alana yansımaları da göz önünde bulundurulmaya çalışılacaktır.

Çalışmada öncelikle kısaca Japonya tarihinden bahsedilecektir. Japonya'nın günümüz siyasi yapılarını etkileyen tarihsel dönemi yaklaşık olarak 19. yüzyılın ortalarına denk gelir ancak bu tarihten önceki sert feodal dönem de Japon Milletinin karakteristiğini ve dolayısıyla Japon siyasal kültürünü biçimlendirmiştir. Bu nedenle Japon siyasal yapısını incelemeyi amaçlayan her çalışmada olması gerektiği gibi bu çalışmada da Japonya tarihine ana konuyu ilgilendirdiği kadarıyla yer verilecektir.

Daha sonra Japonya İmparatorluğunun başı konumunda olan İmparatorun konumu, yetkileri, İmparatorluk ailesinin Japon halkının gözündeki yeri gibi devlet başkanının durumu ele alınacaktır. İmparatorun ardından yürütme gücünün esas başkanı konumunda olan Japonya Başbakanı ve Bakanlarının

* Arş. Gör., Uşak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

birbirleri ile olan ilişkileri, Bakanların yetkileri ve güçleri, Japonya'da bürokratların siyaset üzerindeki etkilerine geçilecektir. Ardından Japonya'nın yasama organı olan meclislerin üye sayıları, kaç yılda bir seçildikleri, yetkileri, ülkenin seçim bölgelerine ayrılmasındaki mantık ve bunun siyasetteki sonuçları üzerinde durulacaktır.

Yasamanın ardından kısaca Japon yerel yönetimleri üzerinde durulacaktır. Bunun ardından da Japon siyasi kültürüne dair önemli ipuçları veren belli öğelerin toplandığı bir başlık açılacaktır.

Faşist ve militarist bir dönemin ardından II. Dünya Savaşı ile büyük bir yıkıma uğrayan Japonya; gerek kendine özgü milleti, gerek tarihindeki modernleşme hareketi gerekse savaştan sonra geçirdiği büyük değişim açısından incelenmeye ve okunmaya değer bir ülkedir.

1. Feodal Dönemden Ulus-Devlete Japonya'nın Kısa Tarihi

Elbette bir ülkenin tarihi birkaç sayfada hülasa edilemez. Ancak siyasi yapısı anlatılmak istenen bir ülkenin de tarihinden bahsetmemek bir eksiklik olacaktır. Çalışmanın bu bölümünde Japon tarihinin modernleşme dönemine kadar olan kısmından kısaca bahsedilecek ancak 19. Yüzyılın ikinci yarısına tekabül eden modernleşme dönemi üzerinde durulacaktır. Zira bu dönem Japonya'nın ilk kez anayasa çalışmaları yaptığı, bugünkü siyasi kültürünü şekillendiren ve daha da önemlisi Japonya'yı II. Dünya Savaşına sürükleyen militarist dönemin zihni alt yapısının kuluçkada olduğu dönemdir.

a. Erken Dönem

Japonya'dan bahseden ve onun hakkında bilgi verdiği bilinen ilk yazılı eser *book of han* isimindeki Çin'in Han Hanedanı tarafından yönetildiği dönemde yazılan ve 111 yılında bittiği sanılan kitaptır. Japonya hakkında söylenmesi gereken ilk şey kültürünü Çin etkisinde kurduğudur. Ancak Çin'den etkilenen diğer Asya ülkelerinin aksine Japonlar tarih boyunca sık sık kültür ithalatı için başvurdukları Çin'in kopyası olan bir ülke ve devlet haline gelmemişlerdir. Japon adalarına giren Çin kültürü Japonların özgün yaşantıları doğrultusunda değişmiş ve ortaya taklitten çok daha öte bir şey çıkmıştır. Japonya'da insan izleri çok eski çağlara dayanmaktayken adına devlet denebilecek geniş bir teritoryaya hükmeden yapı için ise M.S üçüncü yüzyılı beklemek gelecektir. Japon tarihi literatürde kendi alt başlıklarına ayrılan toplam dört ana başlıkta incelenmektedir;

- 1) Tarih Öncesi Dönem (M.Ö 14000 - M.S 538)
- 2) Klasik Japon Çağı
 - a. Asuka Dönemi (538 - 710)
 - b. Nara Dönemi (710 - 794)
 - c. Heian Dönemi (794 - 1185)
- 3) Ortaçağ Japonyası (1185 - 1603)
- 4) Modern Dönem
 - a. Tokugawa Şogunluğu (1603 - 1868)
 - b. Meiji Dönemi (1868 - 1912)
 - c. Militarist Dönem (1912 - 1945)
 - d. Demokratik Dönem (1945 - Günümüz)¹

Tarih öncesi dönem tahmin edileceği üzere daha çok arkeologların üzerinde çalıştığı ve bir devlet yapılanmasına rastlanamayacak dönemi içine almaktadır. Klasik dönem olarak anlatılan dönem ise Japon adalarında devlet kurumunun oluştuğu ve Çin kültüründen yola çıkılarak inşa edilen fakat son derece özgün bir uygarlık olan Japon uygarlığının oluşturulduğu dönemi ifade etmektedir. Alt bölümlerinin adları ise o dönemde devlete egemen olan hanedanlığın isminden ileri gelmektedir.

Ortaçağ Japonyası olarak adlandırılan dört yüzyılı aşkın süren devir ise klasik dönemde oluşturulan Japon kültürü üzerine inşa edilmiş ve feodal öğelerin ağır bastığı döneme tekabül etmektedir. Japonya coğrafi olarak belli başlı büyük adalar ülkenin merkezini oluşturacak biçimde onlarca adaya bölünmüş bir bölgedir. Coğrafi koşullar özellikle erken devirlerde merkezi yönetimin -diğer bir deyişle imparatorun- tüm ülkeye egemen olmasının önünü tıkamaktadır ve taşrada feodal güçlerin hâkimiyeti söz konusudur.

Japonya'nın günümüz siyasi yapılarının oluşumunda tarihi olarak esas önemli dönem modern dönem olarak adlandırılan dönemdir. Modern dönemin içinde de Meiji Dönemi günümüz modern

¹ Bu tablo internet kaynakları da dahil olmak üzere çeşitli Japon tarihi kitaplarına dayanılarak oluşturulmuştur. Modern dönem ana başlığının altında yer alan "militarist dönem" ile "demokratik dönem" adlandırmaları bana aittir. Bu iki dönem de genelde literatürde kendi içinde farklı dönemlere ayrılmaktayken çalışmanın temel amacı Japonya tarihi olmadığı için teferruatlı dönemlendirmeler göz önüne alınmamıştır.

Japonya'sının oluştuğu ve feodal ögelerin zayıflayıp merkezi yönetimin güçlendiği dönemdir. Siyasi tarih anlatılırken 1904-1905 yılında yapılan ve bir Asya ülkesinin bir "modern" Avrupa ülkesini yenebileceğinin ilk kez görüldüğü Rus-Japon savaşından muzaffer ayrılan Japon ordusu Meiji Döneminin eseridir. Meiji döneminden önce Japonya feodal ilişkiler ağının altın çağını yaşamıştır. *Daimyo* ismi verilen belli bölgeleri kontrol eden feodal beyler ve bu beylerin arasında en güçlüsü olup savaşta kumandanlık eden adına da *Shogun* denen feodal bey ülkenin en etkin ismidir. 1603 yılında Tokugawa ailesi Japonya'da sıklıkla yaşanan iç savaşların sonucunda müttefikleri ile beraber galip gelmiştir. Shogunluk makamına muzaffer Tokugawa Ieyasu ve ülkenin önemli bölgelerine de Tokugawa ailesine yakın daimyolar geçer. Japonya'ya iki buçuk asır sürecek olan barış dönemi gelir. Bu dönemde savaşların olmamasından ötürü toplumsal sınıflardan askeri sınıfı temsil eden samurayların aç kaldığı ve savaşın yaşanmaması nedeniyle itibar kaybına uğradığı da literatürde yer almaktadır. Tokugawa dönemi, Japonların kendi milletlerini ve ortaya çıkardıkları medeniyeti üstün görüp kendilerini dış dünyaya kapattıkları bir dönemdir. Japonlar tarih boyunca kendilerinin özel bir millet olduğunu düşünmüş olsa da bu devir bu inancın perçinlendiği bir dönemdir. Sadece Shogun'un izin verdiği belli bölgelerde büyük bir dikkat ve şüphe eşliğinde dış dünya ile ticari ilişkiler sürdürülmüştür. Tokugawa döneminden önce Hıristiyan misyonerlik çalışmaları Japonya'da başlamıştı ve kayda değer sayıda Japon'un Hıristiyanlığı seçtiği ileri sürülmektedir. Tokugawa shogunluğu Japon halkının farklı dinlerle çeşitlenmesini sakıncalı görmüştür ve bu dönemde katı yasaklar ve yeri geldiğinde katliamlarla Hıristiyanlık Japonya'dan atılmıştır.

b. Meiji Dönemi

Meiji dönemi Japonya'da ilk anayasal gelişmelerin yaşandığı, feodal geçmişin bir kenara itilip merkezi yönetimin ve dolayısıyla imparatorun güçlendiği dönem olarak bilinmektedir.

Japonya'nın feodalizmden kapitalizme koşar adım gittiği ve bu süreçte de imparator yanlısı daimyoların ve samuray klanlarının yeni burjuvalar olarak tarih sahnesine çıktığı Meiji Restorasyonu döneminden önce Tokugawa Shogunluğu sırasında 19. Yüzyılın ortalarında yaşanan bir dış müdahaleden bahsedilmelidir. 1846 yılında iki ABD savaş gemisi diplomatik ve ticari ilişki talebiyle Tokyo Limanına geldi. Yabancılar karşı her zaman şüphe içinde olan Japonlar tarafından bu talep tahmin edileceği üzere reddedildi. Ancak mukayeseli üstünlükleri sayesinde Japonya'nın "serbest" ticarete açılmasından son derece kârlı çıkacak olan ABD, Japon pazarını kolay bırakacak değildi. 1853 yılında ABD'nin buhar gemileri yeni bir anlaşma talep etmek üzere tekrar Tokyo limanına gittiler. Hayatlarında ilk defa siyah dumanlar çıkaran demir yığınlarını gören Japonların hazırlıksızlığı ve şaşkınlığı ne yapacaklarını bilememelerine yol açtı. Gelen elçiden bir yıl daha süre isteyen Japonya yönetimi bir yıl sonunda daha fazla dış dünyadan izole kalamayacaklarını anladılar ve diplomatik ve ticari ilişki anlaşmasını 1854 yılında imzaladılar. Bunun ardından Avrupalılar da aynı haklar için taleplerde bulundular ve bunu elde ettiler.

1867 yılında tahta oturan İmparator Meiji sadece bir yıl sonra ülkedeki Tokugawa Shogunluğu'ndan baskı gören elitleri ve sınıfları yanına alarak Tokugawa dönemine son vermiştir. Artık Japonya'nın en etkili ismi Shogun değil imparatorudur. "Zengin ulus, güçlü ordu" sloganının benimsendiği Meiji dönemi, Osmanlı ile mukayese edilecek olursa Batı'nın teknolojik ve askeri üstünlüğünün inkar edilemez olduğunun anlaşıldığı ve onu yakalamak için bir şeyler yapmak gerektiğinin farkına varıldığı döneme tekabül etmektedir. Japon yönetimi, memurları Batı dünyasına birer araştırmacı gibi gönderdiler. Her memur bulunduğu ülkenin en gelişmiş özelliklerini en kapsamlı şekilde ülkesine getirmekle vazifeliydi. İngiltere'de olan memur gemi yapımını, Fransa'daki ticaret hukukunu, Almanya'daki tıbbi hizmetleri, çelik yapımını ve ordu örgütlenmesini getirmekle mesuldu (Roskin, 2009, s. 419).

Her ne kadar Meiji dönemi devlet yöneticileri Batı'nın teknolojik üstünlüğünü kabul edip ülkelerine getirmek istese de -ve son kertede bunu başarmış olsalar da- Batı'nın geliştirdiği insan hakları, demokrasi, eşitlik gibi yönetsel değerleri pek umursamıyor ve felsefi-dinsel-yönetsel olarak Japon uygarlığının geliştirdiği düzenin en ideal olduğuna inanmaya devam ediyordu. Sömürge olacak kadar güçsüz ancak asimetrik ticaret anlaşmalarına diretecek kadar da güçlü olamayan Japonya Meiji Döneminde teknolojik ve iktisadi büyüme ile meşgul oldu. 1919'a gelindiğinde son otuz yıldaki ortalama büyüme %2'yi bulmuştu ve bu oran o zamanın dünyası için oldukça başarılı ve istikrarlı bir büyümeyi ifade ediyordu. Ancak Batı'nın teknolojisini ithal edip hukuksal ve yönetsel düzeyde ortaya koyduğu değerleri gümrükten geçirmeyen Japonlar; askeri ve ekonomik manada güçlü ancak toplumsal açıdan son derece sert ayrımlara tabi, itaat kültürünün belki de başka hiçbir toplumda yaygın olmadığı kadar yaygın olduğu bir ülkeye sahipti.

Bin yılı daha aşkın süren feodal geçmiş toplumu o kadar katı bir şekilde sınıflandırmıştı ki sosyologlar ve antropologlar Japon milletinin belli zihni kalıplardan halen daha tam manasıyla kurtulmuş olmadığına inanmaktadır. Örneğin bir evde evin kontrolü evdeki en yaşlı erkek bireye aitti ve evin çocukları

arasındaki hiyerarşide en üst mevkiyi yaşları ne olursa olsun erkek çocuklar işgal ederdi. Yani muhafazakar bir Japon ailesinde 20, 18 ve 16 yaşlarında kız ile 12 yaşında bir erkek çocuğu olması halinde halen daha kız çocuklarının erkek kardeşlerine saygılı olması ve karşılıklı selamlaşmada erkek kardeşlerinden daha fazla eğilmesi beklenirdi.² Bunun yanında Japonya'da kadınların halen iş yaşamına, siyasete ve hatta yüksek öğrenimine katılımı oldukça düşük düzeydedir. Erkek kadın arasındaki ayrımın kırılması yavaş yavaş ve yeni başlamış bir toplumsal gelişmedir. (Benedict, 2011)

Tarihi bölümlendirmede militarist dönem olarak adlandırılan periyot, toplumsal olarak üstüne mutlak itaati benimsemiş bir toplumun askeri olarak belli kapasiteye erdiğinde insanlık için ne kadar tehlikeli olduğunun kanıtı gibidir. Japon toplumu aynı zamanda kendisinin özel olduğuna da ve diğer milletlerden üstün olduğuna da inanmıştır. Japonlar dünya üzerindeki milletlerin hiyerarşik olarak sıralandığına ve en üstte de Japon milletinin olduğuna inanmaktaydı. Bu mantaliteden hareketle diğer milletlerin ülkelerini işgal ederek onlara daha iyi bir yaşamın kapılarını açabileceklerine inanmaktaydı. Yani Japonlar militarist dönemde işgal ettikleri ve sömürgeleştirdikleri milletlere iyilik yaptıklarına da inanmaktaydı (Benedict, 2011).³

Her ne kadar Japon ordusunun yaptıkları Batı perspektifinde yazılmış şeyler olsa da tarih, Japonların işgal ettikleri ve sömürgeleştirdikleri coğrafyalarda yaptıkları katliam ve tecavüzlerin canlı tanıklıkları ile doludur. Militaristleşme ve ordunun sivil yöneticilerden bağımsızlığını kazanma süreci 1895 Tayvan'ın işgali ile başlamıştır. Tayvan konusunda karşılıklı çıkabilecek yegane güç olan Çin'i mağlubiyete uğratan Japonya, 1945'e kadar bölgeyi elinde tutmuştur. Ardından 1904 yılında Ruslarla girdikleri savaşta hem denizde hem de karada mutlak bir başarı kazanılır. Bu savaşta donanmaya İngiliz subaylar kara ordusuna da Alman subayların danışmanlık ettiği bilinmektedir. 1910 yılında ise Kore'nin işgali ve sömürgeleştirilmesi gerçekleştirilir.

20. yüzyıla gelindiğinde Japon ordusu tamamen otonom herhangi bir sivil otoriteden bağımsız ve ülke bütçesinden istediği payı alabilen bir kuruma dönüşmüştü. Bakanlar kurulunda savaş bakanı bir general ve donanma bakanı da bir amiraldi. Askeri bir karar alınacağı zaman -bu karar savaş çıkarmak yahut savaşı sonlandırmak da olsa- sivil otoritelerden görüş dahi almadan askeri yetkililer tarafından alınmaktaydı. Devlet bütçesi generallerin istekleri doğrultusunda şekillendiriliyor ve ordunun bu otonomluğuna ve devlet içinde devlet olma haline muhalefet olan siyasiler ortaya çıktığında "suikastlere" kurban gidiyordu. İşte Japonya'nın bu dönemi militarist dönem olarak adlandırılmıştır.⁴

2. Japon Anayasa Tarihi

Batı'ya teknolojisini almak için memurlar gönderen İmparator Meiji'nin her ne kadar Batı'nın insan hakları bağlamında geliştirdiği değerlere uzak kaldığı söylene de Japonya'nın ilk anayasası imparatorun Japon halkına bir hediyesi niteliğindedir. Meiji, ülkesinde en tepe güç olmasına ve sorgulanamaz ve hatta kutsal bir lider olarak görülmesine rağmen zorunda olmadığı halde Japonya'daki ilk anayasa çalışmalarını başlatmıştır ve bunun sonucunda 11 Şubat 1889'da ilk Japon anayasası kabul edilmiştir. Bu anayasaya Meiji Anayasası da denmektedir. Bu başlıkta Japonya'nın ilk anayasası ve II. Dünya Savaşı sonra dayatılan anayasası incelenecektir.

a. Meiji Anayasası

Meiji Anayasası hakkında belirtilmesi gereken temel nokta dönemin Alman Anayasası baz alınarak oluşturulduğudur. Hatta aradaki benzerliğin taklide değin vardığı belirtilmektedir. Japon anayasasının hazırlayıcıları kendilerine örnek olarak bir cumhuriyet olan ABD'yi değil de bir imparatorluk olan Almanya'yı almışlardır.

² Filmlerden ve dizilerden görmeye alışık olduğumuz Japonların eğilerek selamlaşma merasimi Japon toplumu için hassas bir konudur. Her Japon birey toplumdaki konumunu ve ek olarak selamlaştığı kişinin konumunu bilmeli ve konumu düşük olan daha çok eğilmelidir.

³ Benedick Ruth'un *Krizantem ve Kılıç* adlı eseri Japon milletini anlama adına yazılan antropolojik eserlerin en meşhuru ve bilinenidir. Ancak kitap ABD Hükümeti tarafından ikinci dünya savaşı sırasında yazdırılmıştır ve yazar Japonya'ya gidip gözlem imkanından mahrum biçimde ABD'deki Japonlarla mülakatlar sonucu eseri meydana getirmiştir. Japon halkını anlamada en temel referans kaynağı olduğu için toplumsal bilgileri verirken eğer mevcutsa *Krizantem ve Kılıç* isimli eserden verilmektedir. Ancak bu bilgiler diğer eserlerle de karşılaştırılmış ve teyit edilmiştir.

⁴ Daha önce de bahsedildiği gibi çalışmanın temel amacı Japon tarihini ayrıntılı biçimde okucuya sunmak değildir. Ancak Japonya'nın anayasal ve siyasi kültürünü anlamak için ilk olarak feodal geçmişi, Tokugawa Shogunluğu ve Meiji Restorasyonu dönemi iyi anlaşılmalıdır. Örneğin Japon siyasetine etkisi son derece yüksek olan büyük şirketlerin kökeni Meiji döneminde feodalizmden kapitalizme geçiş sırasında tekeller verilen daimyolara yahut samuray klanlarına dayanmaktadır. Japon tarihi için muhtelif kaynaklardan yararlanılmış olsa da temel olarak Cambridge Üniversitesinin 2003 yılında bastığı L.M Cullen'in *A History of Japan 1582-1941* adlı eserinden yararlanılmıştır.

19. yüzyıl Doğu Asya ülkelerinin cebren yahut kendi istekleriyle Batılıştıkları döneme tekabül eder. Japonya da Batı tarzı bir ulus ve devlet ortaya koymak arzusundadır. İmparator Meiji ileriki yıllarda Japonya'nın ancak bu doğrultuda ilerlerse hayatta kalabileceği ve olması gerektiği dünya liderliğini kazanabileceği inancındadır. Bu bakımdan ilk Japon anayasasının mahiyetini anlamamız mühimdir. Son kertede bir halk hareketi sonucu değil başta imparator olmak üzere Japon siyasi elitlerinin devleti güçlendirmek ve stabilize etmek amacıyla giriştikleri bir çabadır. Anayasa, o dönem için gelişmiş ve medenileşmiş bir ulusun sembolü mahiyetindedir (Kozuhiro, 2008).

Anayasanın ne ifade ettiğini geçip içeriğine gelecek olursak anayasalar normalde hukuk devletine geçişin bir emaresi sayılmaktadır. Anayasa yapan bir devletin hukukunun daha belirli olduğu ve yöneticilerinin hukuka uymaya daha meyilli olduğu varsayılabilir. Ancak Japonya'da durumun böyle olduğu söylenemez. Japonya'nın katı monarşik geçmişi bunun böyle olmasını engellemiştir. Anayasa ile adına "diyet" denilen bir meclis oluşturulmuştur ancak bu meclis ancak İmparatorun irade beyanından ibaret olan yasama yetkisinde ona yardımcı olma işlevini üstlenmiştir. İmparatorun koyduğu yasalar denetimden uzaktır. Bunun yanında Anayasanın girişi İmparatorun kutsallığından ve sorgulanmazlığından bahsetmektedir (Takayanagi, 1957)

İmparator hem yasama hem yürütme hem de yargının başı konumundadır. Yargılama imparator adına mahkemelerce yapılmaktadır. Egemenlik hakları İmparatorluğun başı olarak İmparatorda toplanmıştır. Hatta Meiji anayasasının üçüncü maddesi imparatoru kutsal ve dokunulmaz ilan etmiştir. Yine aynı anayasaya göre ordu ve donanma ancak ve ancak İmparatorun emri altındadır ve hükümetten yahut meclisten emir almaz onlara itaat etme zorunluluğu yoktur. Böylece Japon tarihinin ilk anayasasının, silahlı kuvvetleri imparator dışında herhangi bir organa vermekte son derece kısıkanç olduğu görülmektedir. Japon halkının hakları ve görevleri hususuna da değinen anayasa Japonlara vergi vermeyi ve askerlik hizmetini yerine getirmeyi anayasal bir görev olarak sunmuştur (Akita, 1967)

b. 1947 Anayasası

Japonya'nın ikinci anayasası niteliğini taşıyan ve ilki ile neredeyse taban tabana zıt olma niteliği taşıyan 1947 anayasasının içeriğine göz atmadan evvel bu anayasanın hangi koşullarda hazırlandığı ve kabul edildiği dikkatle incelenmelidir. Daha önce de belirtildiği gibi giderek otonomlaşan ve sivil iradede bağımsızlaşan ordu Japon milletinin üstünlüğünü ve dünya hakimiyetini tesis etmek için var gücüyle çalışmaktaydı. O kadar ki bu çalışmalar nihayetinde Japonları II. Dünya Savaşı'na kadar soktu ve özellikle Pasifik'te ABD ile kıyasıya bir üstünlük mücadelesine girişildi. Bilindiği üzere iki Japon şehrine atılan atom bombaları sonucu Japonya teslim olduğunu açıkladı ve bundan sonra ABD ve müttefikleri ama asıl aktör olarak ABD Japonya siyasal sistemine ve hukuksal düzenine daha demokratik ve "Batılı" bir görünüm verme vazifesini üstlendiler.⁵ Japon ordusu o derece fanatik bir hale bürünmüştü ki atom bombalarından sonra dahi son Japon kalana kadar savaşmaya gönüllüydüler. Ancak dönemin imparatoru Hirohito tercihini barıştan yana koydu ve barış yapıldı. Barış görüşmelerinde muzaffer kesimi ABD'li ünlü general Douglas MacArthur temsil etmekteydi. MacArthur Japonya modern tarihi için son derece önemli bir figürdür. İmparator Hirohito'nun, General'e Japonya'nın yaptıklarının tümünün sorumluluğunu üstlenebileceğini ifade etmesi üzerine General tarih kitaplarına geçecek cevabını verir ve İmparatora yaşayan bir tanrı gibi değil de sıradan bir fani olarak tahtta kalabileceğini söyler (Şencan, 2015, s. 297).

MacArthur Japonlardan yeni ve demokratik bir anayasa yapmaları talebinde bulunur. Savaşın mağlubiyetle ayrılmış olan Japon tarafı bu öneriyi kerhen de olsa kabul eder. MacArthur Japonlara anayasayı hazırlarken belli ilkelerin anayasa yer alması gerektiğini de hatırlatır ki o ilkeler şunlardır;

- Feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinde belli ailelere verilen tekeller neticesinde Japon ekonomisini parsellemiş ve *zaiatsu* ismi verilen büyük şirketlerin yerine orta ve küçük ölçekli şirketlerin yer aldığı bir ekonomik düzeni tesis edecek anayasa.
- Otoriter eğitim düzeninden liberal eğitim düzenine bir geçiş
- Kadınlara seçim hakkı tanınması ve kamusal alanda aktif rol almalarına zemin hazırlanması
- İşçi sınıfına grev hakkı
- İdari olarak otoriter bir sistemden demokratik bürokratik bir sisteme geçiş (Igarashi, 1981)

⁵ II. Dünya savaşına giden yolda Japon ordusu son derece saldırgan kararları kendi başına almıştır. 1931 yılında Manchurya'nın işgali ve 1937 yılında Japonya'nın en büyük arzularından biri olan Çin'in tamamen işgaline başlanmıştır. ABD ise bu gelişmeler karşısında Japonya'ya ekonomik ambargolar uygulamış ve mümkün mertebe Pasifikte sıcak savaştan uzak durma maksatlı politikalar izlemiştir. Ancak 1941'de Washington yönetimi ABD bankalarındaki Japon aktif değerlerini dondurma kararı almıştır. Bunun üzerine Japon ordusundaki bir klik veya cunta kabineden dahi çok az kişinin bildiği Pearl Harbor saldırısını düzenlemiştir. Ve böylece ABD Pasifik'te sıcak savaşın içine çekilmiştir.

Bu ilkeler doğrultusunda Japonlar 1945 sonunda bir Anayasa komisyonu kurdular ve 1946 Şubat ayında hazırladıkları taslağı kamuoyuna sundular. Ancak görünen o ki Japonlar dayatılan bu ilkeler çerçevesinde bir metin hazırlamak istemiyorlardı ve hatta Meiji Anayasasını ufak düzeltmelerle tekrar yürürlüğe sokmak niyetindeydiler (Şencan, 2015, s. 298). İşgal güçleri ise Japonların Meiji Anayasasından radikal değişiklikler içeren bir anayasayı hazırlamak niyetinde olmadıklarını gördüklerinde MacArthur iki hukukçu subaya bir anayasa hazırlamalarını emretti. Ve Japonya'nın halen yürürlükte olan 1947 Anayasası böylece ülkeyi işgal eden güçlerin iki subayı öncülüğünde hazırlanmıştır.

c. 1947 Anayasasının İçeriği

Bu anayasa giriş hariç 11 bölüm ve 103 maddeden oluşmaktadır. Bu metnin en belirgin özelliği ise 20. Yüzyılın en vahşi savaş suçlarını işleyen Japon ordusunun yaptıklarına bir özür mahiyetinde olarak anayasanın her yerine işlenmiş barış temasıdır. Anayasanın daha giriş bölümü Japon ulusuna dünya barışını korumak gibi bir vazife biçmektedir.⁶

Girişin ardından Japon anayasası İmparatorun yerine ve yetkilerine ait 8 maddelik bölümle başlamaktadır. İmparatorun konumundan daha sonra bahsedileceğinden şimdilik bu bölümdeki en radikal değişikliğin egemenliğin İmparator'dan alınıp Japon halkına verilmesi olduğunu söylenebilir.

Japon Anayasasının dokuzuncu maddesi belki de anayasalar tarihinin en ayrıksı maddesini oluşturmaktadır. İşgal güçleri tarafından hazırlanmış bir anayasa olduğu sadece bu maddeye bakılarak dahi anlaşılmaktadır. 9. Maddenin temel amacı giriş bölümünde Japon ulusuna yüklenen barışı koruma görevinin nasıl somutlaştırılacağıdır. "Savaştan feragat" başlığını taşıyan maddede temel olarak savaşın bir egemenlik hakkı olarak kullanılamayacağı ve uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde güç ve şiddete başvurulamayacağı ifade edilmektedir. Maddenin tam metni şu şekildedir;

"Adalet ve düzene dayalı bir uluslararası barışa içtenlikle gönül veren Japon halkı; savaşı ulusal egemenlik hakkı, tehdidi ve güç kullanımını da uluslararası çatışmaların çözüm aracı olarak görmekten sonsuza kadar vazgeçmektedir. Yukarıdaki paragrafta belirlenen amaca ulaşmak için kara, deniz, hava güçlerine ya da diğer potansiyel savaş kaynaklarına asla sahip olmayacaktır. Devlete hiçbir zaman savaşma hakkı tanınmayacaktır."

Görüleceği üzere bu madde ile birlikte Japonya aynı zamanda bir orduya da sahip olmayacağını da ifade etmiştir.

Japon halkının bir egemenlik alameti olarak savaş hakkından feragat ettiğini açıklayan 1947 anayasasının dokuzuncu maddesi tek başına anayasayı ikinci bölümünü oluşturmaktadır. On bölümden oluşan anayasanın ilk sekiz maddesi ilk bölüm olan imparatora ve dokuzuncu maddesi de "harpten feragat" maddesine/bölümüne ayrılmıştır. Ardından milletin hak ve vazifeleri isminde bir bölüm gelir. Dördüncü olarak Japonya'nın yasama organı olan genel meclisin ve parlamenterlerin haklarını ve vazifelerini düzenleyen bölüm gelmektedir. Beşinci bölüm bakanlar kurulunun düzenlenmesine ayrılmıştır. Altıncı bölümde ise yargı organından bahsedilmektedir. Yedinci bölüm maliyeye sekizinci bölüm ise mahalli idarelerin özerkliklerine ayrılmıştır. Dokuzuncu bölüm ileride yapılacak anayasa değişikliklerine ayrılmıştır ki Japon anayasasının değiştirilmesi zor bir anayasa olduğu söylenebilir. Yapılmak istenen anayasa değişikliği meclisin her iki kanadından 2/3 veya daha fazla oy aldıktan sonra yapılacak referandumda da çoğunluğu almalıdır. Bu bakımdan Japon anayasasının değiştirme usulü açısından bakıldığında katı anayasa olduğu kabul edilebilir.

1947 Anayasasının onuncu ve son bölümü ise Japonlara yine yakın tarihi hatırlatmak ve barışın önemini vurgulamak üzere tasarlanmıştır. Anayasasının diğer kanuni metinlere ve devlet yöneticilerine olan üstünlüğünün üç maddede anlatıldığı bu bölümde 97. Maddesi şöyledir:

"Bu Anayasa ile Japon milletine sağlanan insan hakları, beşeriyetin hürriyet uğrunda giriştiği asırlık mücadelenin bir neticesidir: bu haklar çok acı tecrübelerin mahsülüdür ve dokunulmaksızın muhafaza ve idame edilmesi için bugünkü ve ileriki nesillere tevdi edilmiştir."

3. Japon Siyasetinde Aktörler

a. Japon Siyasi Kültüründe Monarşi ve İmparator

Japon imparatorları feodalizmin en etkin olduğu ve tüm ülke yönetiminin shogunların elinde bulunduğu dönemlerde bile kutsallık ile halelenmiş insanlardır. 1945'e kadar Japon ulusu imparatorlarının tanrısal nitelikleri olduğuna inanmaktaydı ve imparatorlarının liderliğinde dünya hakimi olacaklarına

⁶ Japon siyasi hayatında özellikle uluslar arası arenada siyasilerin barışa olan vurgusu son derece sık ve dikkat çekicidir. İncelenecek olursa Japon başbakanları neredeyse bütün dış temaslarında yaptıkları konuşmalarda dünya barışına ve savaşların kötülüğüne dair birkaç cümle söylemektedir.

emindiler. Böyle bir kitlesel inanışın devlet yönetimine doğal yansıması ise imparatorun mutlak otorite olmasıydı. Ancak bahsedildiği gibi bu durum fiili olarak 1947 yılında ortadan kalkmıştır.

İmparatorun anayasal yetkilerine geçmeden önce her ne kadar görevi ve yetkileri bakımından artık Japon imparatoru tıpkı İngiltere kraliçesi gibi sembolik bir isim olsa da Japon halkının ve medyasının aileye yaklaşımı İngiltere'dekinden farklıdır. İngiltere medyası özellikle de magazin medyası için kraliyet ailesi ratingi son derece yüksek bir ailedir ve özellikle ailenin genç üyelerinin özel hayatlarını ortaya koymak için yüksek çaba sarfedilir. İngiliz izleyicisi de bu tarz haberlere prim vermektedir. Ancak Japonya'da halen imparatorluk ailesine bir saygı söz konusudur ve medya çok küçük istisnalar dışında ailenin etrafında dolaşmaz (Roskin, 2009, s. 432).

Mevcut Japon imparatoru Akihito, savaş döneminin imparatoru olan Hirohito'nun oğludur. 1933 doğumludur ve 1989'dan bu yana imparator sıfatını taşımaktadır. Akihito'nun Japon siyasetinde ne kadar etkili olduğu son derece tartışmalı bir konudur. Japon halkı -özellikle yaşlı kesim- -mevut imparatora son derece saygı duymaktadır. İmparator ise çok nadir yaptığı konuşmalarda güncel politikalara dair görüş beyan etmez ve daha ziyade kapalı ve idealist ifadeler kullanmaktadır. Japon imparatorluk ailesi için müstakbel bir problem ise vefat prens Naruhito'nun yalnızca bir kızı olmasıdır. Japon imparatorluğu Japon kanunlarına göre verasetle intikal etmektedir ve devletin başına bir erkeğin geçebileceği açıkça ifade edilmiştir. Prens Naruhito'nun bir erkek evladı olmazsa önümüzdeki yıllarda Japonya için bir ilk yaşanabilir.

Japon anayasasının birinci maddesi imparatoru devletin ve milli birliğin sembolü olarak nitelemektedir. Anayasanın üçüncü maddesi ise İmparatorun devletle alakalı bütün işlerinin bakanlar kurulunun rızasına ve onayına tabi olduğunu ve bu işlemlerden bakanlar kurulunun sorumlu olduğunu dile getirmektedir. Dördüncü madde ise zaten kısıtlı ve sembolik olan imparator yetkilerinin konjonktürel bir biçimde genişlemesini engellemek için dizayn edilmiştir. Dördüncü maddeye göre imparator sadece Anayasa'da gösterilen işleri yapar. Yani Japon Anayasa'sında imparatorun yetkisinde gösterilmemiş herhangi bir vazife daha sonra farklı tarihsel koşullar altında imparatorun umdesine giremeyecektir. Madde altı ve yedi imparatorun yapacağı işleri tek tek sıralamıştır. Burada imparatorun en önemli vazifesi meclisin teklifi üzerine başbakanı atamak ve bakanlar kurulunun teklifi üzerine de yüksek mahkeme baş yargıcını atamaktır. Görüleceği üzere bu atamalar teklifle gerçekleşmektedir ve imparatorun herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır.

Anayasanın imparator ile alakalı son maddesi olan sekizinci maddesi ise imparatorun hediye alıp vermesi ile ilgilidir. Bu maddeye göre imparatorluk sarayından meclisin izni olmadan hiçbir şey verilemeyeceği gibi imparator da meclisin izni olmadan hiçbir hediyeyi yahut hibeyi kabul edemez.

Japon İmparatorunun hukuki olarak kendi başına kullanabileceği bir yetkisi bulunmamaktadır. Ancak Japonya siyasi kültüründeki etkisi oldukça tartışmalıdır. Yaklaşık yarım asır önce bütün ülkenin ilahi bir varlık olarak gördüğü makamı işgal eden kişinin bu kadar kısa sürede sembolik bir alana itilmesi hukuken mümkün olsa da maşeri vicdanda gerçekleşmiş midir? Sosyologların araştırmasına göre genç Japonlar imparatorluğa ve monarşiye giderek duyarsızlaşmakta ve hatta klasik Japon kültüründen uzaklaşmaktadır. Ancak orta yaşlı ve daha yaşlı Japonların imparatora halen sevgi duyduğu söylenmektedir. Mevcut imparator anayasal konumunun son derece farkındadır ve Japon siyasetinde çalkantılara sebep olacak açıklamalarda bulunmamakta, çok fazla görüş beyan etmemektedir. Ancak ileriki yıllarda daha aktif bir imparatorun makama gelmesi halinde toplumsal etkinin ne yönde olacağı bir soru işaretidir.

b. Başbakan ve Bakanlar Kurulu

Japon siyasi kültürünün imparatorlardan sonra incelenmesi gereken ikinci aktörü başbakanıdır. Klasik parlamenter rejimin yaşandığı ve kural olarak başbakanın siyasetteki en güçlü aktör olarak yer aldığı Avrupa ülkelerinden bakınca Japon başbakanının konumu biraz tuhaf gelebilir. Japonya'da mühim olan kişi değil partidir. Japon partileri çok istikrarlı iktidar dönemlerinde bile defalarca liderini değiştirebilir ve bu durum partiye asla zarar vermez. Japonya'da siyasi partiler çok sayıda çıkar gruplarının bir araya gelmesiyle oluşur. Bir parti içindeki çıkar gruplarının çoğunluğunu arkasına alabilen kişi parti lideri olmayı da başarır. Böylece başbakan olma yolu açılmış olur.

"Japon Başbakanı büyük çıkar grupları ve hükümet bakanlıklarındaki arkadaşları karşısında, çok şeyi değiştirecek bir yetkiye hemen hemen sahip değildir." (Roskin, 2009, s. 433). Japonya'da ortalama olarak bir başbakan iki yıl görev yapmaktadır. II. Dünya Savaşından bugüne en uzun süre görev yapan başbakan sadece sekiz yıl görevde kalabilmiştir. Japonya'da siyasi partilerin kişilerle özdeşleşmesi gibi bir

durum söz konusu olmayınca doğal olarak kişilerin çok uzun yıllar partilere liderlik etmesi de söz konusu olmamaktadır.

Başbakan, çoğunluğu meclisten olacak şekilde bakanlar kurulunu oluşturur. Bakanların sayısı dönemsel olarak değişmekle beraber 10-12 civarındadır ve yaklaşık olarak 8-10 civarında da devlet bakanlığı olabilmektedir. Böylece bir hükümet 18-22 arası bakandan meydana gelmektedir. Japonya'da bakanların yasal olarak görevde bulunabilecekleri azami süre mevcut değildir ancak Japon siyasi sisteminin hizipçi yapısı nedeniyle ortalama olarak bir bakan sadece bir yıl görevde kalmaktadır (Şencan, 2015, s. 305).

Japonya'ya siyasi partiler açısından bakıldığında egemen parti sisteminin mevcut olduğu görülmektedir. Bu sistemde diğer tüm partilerden çok daha güçlü olan ve onlarca yıl seçim kazanan bir partinin mevcudiyeti söz konusudur ki Japonya'da o parti Liberal Demokrat Partidir. Seçimleri genelde LDP kazanmaktadır ancak LDP'nin bizatihi kendisi çok sayıda çıkar grubundan meydana geldiği için o dönemde hangi grupların ittifak halinde olduğu ve parti yönetimini elinde bulundurduğu Japon siyaseti için son derece önemli hale gelmektedir. LDP'nin yanında Japonya'da Japon Sosyalist Partisi, Japon Komünist Partisi veya Japon siyasetinin kirlenmişliğine tepki olarak doğan Komeito gibi çeşitli siyasi kanatlardan partiler mevcuttur.

c. Diet

Japon Meclisinin ismi Diet olarak geçer. Japon parlamentosu çift meclisli bir yapıya sahiptir. Alt meclis olarak da ifade edilen *Temsilciler Meclisi* ile üst meclis olarak da ifade edilen *Senato* yahut *Konsej Meclisi* beraberce Japon Genel Meclisi'ni oluşturmaktadır.

Temsilciler meclisi her ne kadar alt meclis olarak isimlendirilse de yetki ve nihai karar alma itibarıyla hiyerarşik açıdan üst konumdadır. Tarih içinde değişen üye sayısına rağmen günümüzde Temsilciler Meclisinde 475 üye bulunmaktadır. 475 üyenin 295'i birer kişilik seçim bölgelerinden basit çoğunluk usulüne göre seçilmekteyken geri kalan 180 üye ise 6 ila 30 milletvekili çıkarabilen 11 seçim bölgesinden seçilmektedir (Parlak & Caner, 2009, s. 204).

Temsilciler Meclisi üyeleri dört yıllığına seçilmektedirler. Japonya'da seçme yaşı 20 Temsilciler Meclisi'ne seçilme yaşı ise 25 olarak belirlenmiştir.

Japon parlamentosunun ikinci kanadını ise Senato oluşturmaktadır. Senatoya seçilme yaşı ise 30 olarak belirlenmiştir. Senato üye sayısı 242'dir ve her 3 yılda bir yapılan seçimlerle yarısı değişmektedir.

Japon seçim sistemine son başlıkta değinileceği için bu başlık altında bu konudan bahsedilmeyecektir.

d. Japonya'da Yerel Yönetimler

Japonya'nın yerel yönetim yapısı üzerine Türk bir araştırmacının yaptığı en kapsamlı çalışma Ruşen Keleş'in 1981 yılında bir dönem Japonya'da bir üniversitede konuk araştırmacı olarak kaldığı döneme ait olan çalışmadır. Çeviri olarak elimizde yer alan karşılaştırmalı siyaset kitaplarında ise yerel yönetim konusuna pek değinilmemiş daha ziyade Japonya'da yerel yönetimlerin merkezi yönetim ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Kentleşme düzeyi çok yüksek olan Japonya'da yerel yönetimler kentli halkın yaşayışını doğrudan etkilediği için önemlidir. Ve Japonya'nın tüm mekanizmalarında olduğu gibi yerel yönetim mekanizması da kendine özgü bir yapı arz etmektedir. Bu kendine özgü durumu araştırmacı Roskin tarafından şu şekilde ifade edilmektedir; "Son yüz elli yıllık süreye bakıldığında, Japon siyasi kültürünün, *nihonjiron*⁷ün çekirdeğini koruma amaçlı bir geriye savunma eylemi olduğu görülür. Meiji modernleştiricileri aslında 'Tamam, Batı'nın bizi ele geçirmesini önlemek için modernleşmek zorundayız. Ama bunu kendi tarzımızla yapacağız' demişlerdi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Japonya gerçekte şunu söyledi: 'Peki, bir kapitalist demokrasi olmak zorundayız. Fakat bunu kendi tarzımızla yapacağız' " (Roskin, 2009, s. 462)

Japonya yerel yönetim olarak 47 ile ayrılmış durumdadır. Bu illerden 43 tanesi özdeşken geriye kalan 4 tanesi -Tokyo da bu 4 ilin içerisinde- özel bir kanunla düzenlenmiştir. İl sınırları içinde birden çok belediye, kasaba ve köy bulunmaktadır. İl valileri sınırları içindeki belediyeler arasındaki eşgüdümü sağlamak ile görevlidirler ancak bazen merkezi yönetimin temsilcisi olarak belediyeleri denetim ve gözetim yetkisi bulabilmektedirler.

Valiler ve Belediye Başkanları iller ile belediyelerin yürütme organı konumunda iken İl Genel Meclisleri ve Belediye Meclisleri de genel karar alma organını oluşturur. İki meclis üyeleri de seçimle iş

⁷ Japon. Japonluk. Japon'a özgü olan.

başına gelmektedir. Bununla beraber Belediye Başkanları gibi Valiler de 4 yıllık bir süre için halk tarafından seçilmektedir.

4. Japon Siyasal Kültürünün Sıradışı Unsurları

Japonya ve Japonların siyasi kültürleri, toplumsal özellikleri üzerine okurken en sık karşılaşılan temalardan bir tanesi özgünlük meselesidir. Üzerine kitaplar yazılmış ve *nihonjiron* Japonca kelimesi ile literatüre geçmiş olan bir meseleyi tamamen ihata etmek elbette mümkün değildir. Bu başlık altında Japon siyasi kültürünün farklı kaynaklarda ön plana çıkan, dikkat çekici ve Avrupa'ya yahut Batı dünyasına uzak kalmış yönleri incelenmeye çalışılacaktır.

İlk olarak yaklaşık 1500 yıl süren feodal dönem Japon milletinin karakteristiğini belirleyen en temel unsurdur. Japonya'ya hangi açıdan bakılacak olursa olsun bu özellik sürekli zihnin bir köşesinde durmalıdır. Japonlar *wa* kelimesi ile bireyin sosyal uyumundan bahsetmektedirler ve bu, bir Japon için son derece önemli bir erdemdir. Feodal geçmiş topluma, üstüne itaat etmeyi emretmiş ve bunun yapılacak en doğru şey olduğunu zihinlere kazımıştır. Tokugawa Shogunluğu döneminde halktan herhangi birinin kendi bölgelerindeki feodal beyi shogunluğa şikâyet hakkı bulunmaktaydı. İşlem süreci sonunda şikâyet haklı bulursa ve talep edilen hak halka verilse bile şikâyeti yapan kişi üstüne itaatsizlik suçlamasıyla idam edilirdi. Japon tarihi halkı belli zulümlerden kurtarmak ve belli haklara kavuşturmak için kendini feda eden kahramanlarla dolu bir tarihtir. Fakat bu durumdan çıkarılması gereken bir sonuç da Japonya'da üste itirazın ne kadar büyük bir suç olarak görüldüğüdür. İtiraz haklı sebeplerle dahi olsa itiraz edenin ceza alması toplum tarafından adil olarak kabul edilmekteydi.

Feodalizmin Japon siyasi kültürüne etki etmiş izlerinden bir tanesi de güçlü ailelerin varlığıdır. Japon ekonomisinde, Japon siyasetinde belli aileler çok uzun süredir etkili olmuştur ve bu oldukça normal kabul edilen bir durumdur. Özellikle daha önce de bahsedildiği gibi Meiji döneminin kapitalistleşme çabaları esnasında ismine *zaibatsu* denen devasa şirketler belli *daimyolara* verilen tekellerin sonucu ortaya çıkmıştır. Bu şirketler ve şirketleri ellerinde tutan aileler aynı zamanda Japon siyaseti için önemli bir baskı grubudur. Fakat işin daha da ilginç tarafı Japon siyasetinde de uzun süredir etkili olan aileler mevcuttur. Japonya'nın son dönem başbakanlarına bakmak bile bu durumu anlamak için yeterli olmaktadır. Koizumi'nin babası ve dedesi Diet üyesidir. Ünlü Japon Başbakanlarından Shinzo Abe baba tarafından üç nesildir Diet üyesidir anne tarafından dedesi ise başbakanlık yapmıştır. Yasuo Fukuda'nın babası da başbakanlık görevinde bulunmuştur. Yukio Hatoyama'nın ailesi dört nesildir Diet üyesidir ve büyük dedesi Temsilciler Meclisi Başkanı, dedesi ise Liberal Demokratik Partinin kurucusu ve başbakandır. Son yedi başbakandan sadece Yoshihiko Noda'nın babası elit değildir ve zaten kendisi de Japon elitlerinin yönetiminde bulunduğu LDP'den değil Japonya Demokrat Partisi'nden başbakanlık yapmıştır (Şencan, 2015, s. 306).

Çalışmada sık sık Japon siyasetindeki hizipleşmelerden ve başbakanın etkisizliğinden bahsedilmiştir. Hizipleşme Japon siyasi kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır ve bunu yakın zamana kadar körükleyen bir seçim sistemi mevcuttur. Seçim sisteminden önce söylenmesi gereken noktalardan bir tanesi de Japon siyasetine şirketlerin, bürokratların ve siyasi elitlerin en çok etki eden kesim olduğudur. Özellikle bürokratların siyasileri gelip geçici isimler kendilerini ise bakanlığın asıl yöneticileri olarak gördükleri ifade edilmektedir. Japonya'daki seçim sistemine gelinirse 1993 yılına kadar meclislerden önemli olanı Temsilciler Meclisi seçimleri için Japon seçmenler partiyi değil adayı işaretledikleri bir pusula ile karşılaşmaktaydı. Yani dört milletvekili çıkaran bir bölgede sandık başına giden bir seçmen aday olan milletvekillerine bakar ve birini işaretlerdi. Bunun sonucunda da en fazla oyu alan ilk dört sıradaki aday seçilmiş sayılırdı. Bu sistemde bir bölgedeki her aday diğer adaylarla rakip halindeydi. Yani Temsilciler Meclisi'ne girmek isteyen adaylar kendi partilerinin diğer adayları ile de yarışmak zorundaydı. Bu durum 1993 yılında değiştirilmiş olsa da yaklaşık yarım asır boyunca devam etmiş Japonya siyasetinde ve Liberal Demokrat Partideki hizipçiliği körüklemiştir.

Japon toplumunun ve bir Japon'un uyması gereken önemli kurallardan bir tanesi de *enryo* olarak isimlendirilmiştir. Bu kelime bireyin kavga halinde de olsa, düşmanla iletişim içindeyken de nazik olmasını ve diğer tüm toplumsal durumlarda da uyumlu olmasını, yaygara çıkarmamasını ifade etmektedir. *Enryo* kavramının içinde kişinin ufak şeyler için diğerlerini mahkemeye vermemesi gerektiği bir şekilde uzlaşmaya gidilmesi gerektiği yahut ufak tefek rahatsızlıklar için hastaneye gidilmemesi gerektiği gibi kurallar da girmektedir. Gerçekten de Japonya'daki avukat sayısı nüfusuna oranla oldukça azdır ve Japon devletinin sağlık harcaması da kendi ayarındaki ülkelere bakılacak olursa son derece düşük kalmaktadır. Ancak *enryo* düşüncesinin Japonya'da sivil haklar noktasında olumsuz yansımaları olduğu sosyologların ortak görüşleri arasındadır. Uzlaşmazlıklar son kertede güçlü tarafın lehine çözülmekte ve Japon halkı hak aramak için

yeteri kadar baskı yapamamaktadır. Japonların bu konudaki bilinçli örgütsüzlüğü Japon siyasi kültürünün önemli bir ögesidir.

İtaat ve sosyal uyum ana başlığından devam edecek olursak Japon toplumunun özellikle belli bir yaşın üstündeki kesiminde görülen kendine özgü karakteristiklerinden bir tanesi de çok çalışma özelliğidir. Japon ekonomisinde özellikle beyaz yakalı çalışanların kendi iradesi doğrultusunda günde 12 saate kadar çalıştığı ifade edilmektedir. Hatta o kadar ki Japonca'da fazla çalışmaktan ölmek durumu görülmektedir ve bu durum *karoshi* kelimesi ile ifade edilmektedir. Bir beyaz yakalı için girdiği şirketten emekli olmak onurdur. Daha yüksek maaşlar için şirketini bırakmak haysiyetsiz bir eylem olarak görülmektedir. Şirketler de elemanlarını neredeyse iflas etmedikleri müddetçe işten çıkarmamaktadırlar. Bu durum Japon ekonomisinde işgücünün verimliliğinin çok üst düzeyde olması ile sonuçlanmaktadır. Aynı zamanda Japon beyaz yakalıların çalışma harici sosyal ve siyasi hayatlarının çok fazla olmamasını da beraberinde getirmektedir.

Her ne kadar giderek azalsa da siyasi intihar da Japon kültürünün geçmişten gelen bir parçasıdır. Japonya konulu filmlerde sıklıkla işlenen bir tema olan ve *harakiri* ismi verilen siyasi intihar yakın geçmişte çok çarpıcı örnekleri yaşanmıştır. 1944 yılında ABD kuvvetleri Saipan'ı ele geçirince yaklaşık 4bin kadın ve kız uçurumdan atlayarak intihar etmeyi seçmiştir. Yahut Pearl Harbor sırasında evli olduğu için kamikaze pilotları arasına seçilemeyen bir pilotun karısı kocasını onurlandırmak için kendisini öldürmüştür. Japon kültüründe intiharın iki işlevi vardır. İlki belli bir utanca uğrayan kişinin onurunu temizlemesi için intihar etmesidir. Dünyaca bilinen harakiri sebebi de budur. Ancak daha da ilgi çekici olanı ise bir amacı gerçekleştirme uğrunda çalışan birisinin diğerlerini ikna edememesi sonucu onları kendi yolunu izlemeye zorlamak adına intihar etmesidir. Örneğin 1970 yılında Japon edebiyatının en ünlü yazarlarından olan Yukio Mishima anayasada Japonya'nın ordu beslemesini yasaklayan maddesinin kaldırılması için uğraş vermiştir. Bunun için yandaşları ile beraber Tokyo'daki eski ordu karargahını ele geçirmiştir. Yine de parlamento bu değişikliğe yanaşmayınca binlerce kişinin önünde askeri üniforma giymiş halde intihar etmiştir.

Japon siyasi kültürünün burada bahsedilecek son özelliği ise siyaset biliminde birim vetosu ismi verilen bir ögedir. Japonya'da herhangi bir konudaki herhangi bir değişikliğin gerçekleştirilmesi için o değişiklikten etkilenecek her birimin ikna edilmesi ve kendi rızası ile bunu onaylaması gerekmektedir. Yoksa tek bir birim bile söz konusu değişiklik ne ise onu veto edebilmektedir. Örneğin dünyanın en büyük metropollerinden birisi olan Tokyo'nun Narita havaalanını genişletme çalışmaları genişletilmek istenen bölgede görece ufak bir toprak üzerinde çiftçilik yapan bir Japon aile tarafından engellenebilmektedir. Yahut uluslararası kamuoyunun Japonya'ya en çok baskı yaptığı konulardan birisi olan balina avcılığı -artık balinaların neslinin tükenmek üzere olmasına rağmen- Japonya'da halen devam edebilmektedir çünkü balina avcıları razı olmadıkça bunu yasaklamak uygun değildir. Birim vetosu Japon ekonomisi içinde de tuhaf biçimde işlemektedir. Örneğin oyuncak perakendecileri dünyaca ünlü dev oyuncak zinciri Toys "R" Us firmasının Japon pazarına girmesini yıllarca engelleyebilmişlerdir.

Sonuç

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya da en az Almanya kadar hatta belki de ondan daha fazla enkaz halindedir. Üstelik Japonya'nın etrafında Almanya'nın olduğu gibi onu dünya-sistemine adapte etmek ve kıtanın uyumunu sağlamak için onu ayağa kaldırmaya istekli ülkeler de bulunmamaktadır. Ancak Japonya yine literatürde Japon mucizesi" olarak isimlendirilen iktisadi dirilişi başarmıştır. Bu başarıda Japon toplumunun karakteristiği ön plandadır. Feodal dönemden gelen itaat özelliği ve çok çalışmanın normal olması doğru iktisadi politikalarla da birleşince Japonya dünyanın ekonomik devlerinden birisine dönüşmüştür.

Tüm dünyada ekonomik aktörler siyaset için önemli konumdadır. Ancak ulus-devletlerin etkinliğinin şirketler ve sermaye lehine gerilemesi süreci kapitalist tarihin daha yeni bir evresinde görülmekte iken Japonya'da savaş sonrası dönemden beri durum bu haldedir. *Zaibatsular* Japon siyasi kültürünün önemli birer aktörüdür ve bu, çok uzun süredir böyledir.

Çok sayıdaki ekonomik aktör çok sayıdaki siyasi aktörle ve çok sayıdaki güçlü bürokratla birleşince Japon siyasetinin hizipçi yapısı ortaya çıkmaktadır. Japon siyasi kültürü düşünülürken akla gelmesi gereken özelliklerden birisini de bu oluşturur. Egemen parti sisteminin yürürlükte olduğu ve LDP'nin egemen parti olduğu Japonya'da LDP, alışılmış siyasi parti disiplininin son derece uzak, çıkar gruplarına bölünmüş haldedir.

İmparator, Japonya'nın önemli bir simgesidir. Bugünkü imparatorun yetkisizliğinin bilincinde olarak hareket etmesi sonucu monarşik yapı Japonya'da krizlere yol açmamaktadır ancak gelecek yıllarda

siyaseten daha aktif olmak isteyen imparatorların ortaya çıkması durumunda ne olacağı sorusu Japon siyasetinin yumuşak karınlarından birisini oluşturmaktadır.

Japonya hakkında tek bir cümle söylenecek olsa muhakkak ki o, Japonya'nın kendine özgülüğü üzerine olacaktır. Japonya siyasal kültürü Japonya'nın tarihi ve toplumsal yapısının belli dışsal baskıların da etkisiyle birleşimi üzerine oluşmuştur. Japon tarihini, Japon toplumunu, Japon inançlarını ve felsefelerini anlamadan siyasi kültürü anlamaya çalışmak mümkün değildir. Japon siyasi kültürünün oluşmasında elbette en büyük etkenlerden birisi de savaş sonrası ABD yönetimi ve yönetimin talepleridir. Yine de Japonlar ne yapılması gerekiyorsa onu kendi tarzlarında yapmayı becerebilmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Akita, G. (1967). *Foundations of constitutional government in modern Japan, 1868-1900*. Cambridge: Harvard University Press.
- Benedict, R. (2011). *Krizantem ve Kılıç*. (T. Turgut, Trans.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Büyükbaş, H. (2003). Japon Modernleşmesi Üzerine. *Bilimname*, 3(3), 65-86.
- Büyükbaş, H. (2013, Nisan). Japonya Siyasal Sisteminin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme (1868-2003). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(28), 43-73.
- Esenbel, S. (2000, Bahar). Türk ve Japon Modernleşmesi: "Uygarlık Süreci" Kavramı Açısından Bir Mukayese. *Toplum ve Bilim*, 18-37.
- Igarashi, T. (1981). MacArthur's Proposal for an Early Peace with Japan and the Redirection of Occupation Policy toward Japan: United States Policy toward East Asia: 1945-1950. *The Japanese Journal of American Studies*, 55-86.
- Keleş, R. (1984, Eylül). Japonya'da Yerel Yönetimler. *Amme İdaresi Dergisi*, 17(3), 101-122.
- Kozuhiro, T. (2008). Meiji Anayasası: Japonların Batı Deneyimi ve Modern Devletin Oluşumu. *Divan: Dİsiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 13(25), 149-174.
- Parlak, B., & Caner, C. (2009). *Karşılaştırmalı Siyaset ve Yönetişel Yapılar*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Roskin, M. G. (2009). *Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset, Coğrafya, Kültür*. (B. Seçilmişoğlu, Trans.) Ankara: Liberte Yayımlık.
- Şencan, H. (2015). *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Parlamenter Sistem*. (H. Y. Kaya, Ed.) Ankara: TBMM Basımevi.
- Takayanagi, I. (1957). *Japonya'da Hukuk Devleti*. (T. Karamustafaoğlu, Çev.) Chicago.